

תוצר מדיניות

פרדוקס חיבוק הדוב

מדוע כשישראל באה לברך היא נמצאת מקללת?

מבוא

1. פרדוקס חיבוק הדוב (להלן: הפרדוקס) הוא דינמיקה שבה מחוות ישראליות כלפי גורמים מתונים פלסטינים מביאות להחלשתם, בעוד שעימות עם גורמים קיצוניים אינו פוגע בכוחם הפוליטי ואף מחזק את מעמדם.
2. מטרת מסמך זה היא להציע כלים להבנת הפרדוקס ורעיונות להתמודדות עמו.

רקע

3. **הפלסטינים: חברה במאבק** – החברה הפלסטינית נתונה במאבק לסיום "הכיבוש הישראלי" ולכינון מדינה פלסטינית. כמעט כל התפתחות, מדינית, כלכלית או צבאית נמדדת על-פי השפעתה על יעדי המאבק הלאומי.
4. **בין אתוס המאבק לעיקרון הפשרה ההיסטורית** – שני קטבים רעיוניים מעצבים את המערכת הפוליטית הפלסטינית:

- "אתוס המאבק הפלסטיני" (להלן: אתוס המאבק), השואף לכינונה של מדינה פלסטינית במקומה של מדינת ישראל.¹ "המאבק המזוין" באמצעות אלימות וטרור הוא האמצעי המרכזי של אתוס המאבק (ר' המושג "ההתנגדות המתמדת"). ואולם, יש בקרב אנשי אתוס המאבק המאמינים בשימוש זמני באופציה מדינית.

- "עיקרון הפשרה ההיסטורית" (להלן: עיקרון הפשרה)² שואף להקמת מדינה פלסטינית לצדה של מדינת ישראל. "האופציה המדינית", כלומר מו"מ והידברות, היא המכשיר המרכזי לקידום עיקרון הפשרה. ואולם, יש בקרב אנשי עקרון הפשרה המאמינים בשימוש במאבק המזוין כאמצעי טקטי. החברה הפלסטינית מצויה בעיצומו של מאבק אידיאולוגי, חוקתי, פוליטי וצבאי בין שני קטבים אלה.³

5. **"מואמרה" (מזימה) ומשחק סכום אפס** – בעיני פלסטינים רבים, המאבק עם ישראל הוא משחק סכום אפס, כלומר, מה שטוב לישראל רע לפלסטינים ולהפך. כמו כן, רווחת בקרב הפלסטינים תפיסת ה"מואמרה", לפיה מהלכי ישראל והקהילה הבין-לאומית הם בגדר קנוניה כנגד התנועה הלאומית הפלסטינית. תפיסות אלו יוצרות את המשוואה הבאה:

- תמיכת ישראל היא אות קין – אם ישראל תומכת בגורם פוליטי פלסטיני, סימן שהוא משרת את האינטרסים הישראליים, ולפיכך פועל נגד האינטרסים הפלסטינים.

- מכת ישראל היא אות כבוד – אם ישראל פוגעת בגורם פוליטי, סימן שהוא רע לישראל ולפיכך משרת את האינטרסים הפלסטינים.

¹ על-פי **אתוס המאבק**, הזכות הפלסטינית להגדרה עצמית תמומש רק בשליטה פלסטינית על כל שטחי פלשתינה המנדטורית; מאחר שהיעד הלאומי הפלסטיני שולל את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית, לא יתכנו סיום סכסוך וסופיות תביעות במערכת היחסים עם ישראל.

² על-פי **עיקרון הפשרה ההיסטורית**, הזכות הפלסטינית להגדרה עצמית תמומש על בסיס העיקרון של "שתי מדינות לשני עמים". שטחי המדינה הפלסטינית יתבססו על קווי ה-4/6/67 ויכללו את **הגדה המערבית**, **רצועת עזה** ומזרח ירושלים (אל-קודס) אשר תשמש כבירתה. לפיכך, סופיות סכסוך וסופיות תביעות במערכת היחסים עם ישראל אפשרית עם חתימה על הסדר קבע ויישוב **הסוגיות התלויות ועומדות**.

³ בחינת המסמכים המכונים של המערכת החוקתית הפלסטינית מראה כי הפלסטינים לא הכריעו בין אתוס המאבק לבין עיקרון הפשרה ההיסטורית. על אף שבהצהרת העצמאות הפלסטינית באלג'יר (11/88), **בהצהרת העקרונות** (9/93) ו**בהסכם הביניים** (9/95) קיבלו כביכול הפלסטינים את העיקרון של שתי מדינות לשני עמים, **בחוק היסוד הפלסטיני** ובחוקת המדינה הפלסטינית – **טיטה 3**, מופיעים מרכיבים השאובים מאתוס המאבק הלאומי. לפירוט ר' **מסמך בסיס ניתוח: ממשקי המערכת החוקתית הפלסטינית והישראלית**.

פרדוקס חיבוק הדוב – חלכוד ההשפעה הישראלית

6. **קרב המשגה בין האופציה המדינית למאבק המזוין** – הדינמיקה הפוליטית הפלסטינית הנ"ל מובילה לכך שכל אירוע מדיני חשוף לקרב המשגה בין אנשי המאבק המזוין לבין תומכי האופציה המדינית. כל צד מנסה להוכיח שפעולותיו מקדמות את המאבק הלאומי, בעוד שהצד השני פוגע בו.
7. בשל תפיסת משחק סכום אפס ותפיסת המואמרה, כל ניסיון ישראלי **לחזק** את אנשי האופציה המדינית נתפס כעדות לכך שהאופציה המדינית היא אינטרס ישראלי ולפיכך מנוגדת לאינטרס הפלסטיני. **במקביל**, כל ניסיון ישראלי **להחליש** את הגורמים התומכים במאבק המזוין נתפס כעדות לכך שהם משרתים את האינטרס הפלסטיני.
8. **המאבק קבוע; ההידברות זמנית** – בשנים האחרונות המאבק המזוין הפלסטיני הוא רציף ואילו התהליך המדיני הישראלי-פלסטיני מקוטע. לכן קל יותר לבסס את הטענה שהמאבק המזוין, ולא האופציה המדינית, הוא שכופה על ישראל ויתורים.
9. **חיבוק ישראלי הוא חיבוק דוב** – לפיכך, ניסיון ישראלי להשפיע על מאזן הכוחות הפוליטי הפנימי, ולחזק את אנשי האופציה המדינית, עלול לשחק לידיהם של כוחות המאבק המזוין.

איך להתמודד עם הפרדוקס?

- מכון ראות מזהה מספר קווי פעולה וחשיבה שעשויים לסייע לישראל להתמודד עם פרדוקס חיבוק הדוב.
10. **בלי מתנות / מקח וממכר רציף** – מחוות חד-צדדיות שוחקות את מעמד האופציה המדינית משתי סיבות:
 - א. **מחווה ישראלית נתפסת כמזימה** – פעולות שנוקטת ישראל לטובת הפלסטינים מרצונה החופשי, חשודות בעיני הציבור הפלסטיני כמשרתות את ישראל.
 - ב. **מחווה ישראלית נתפסת ככניעה** – בשל התפיסה כי ישראל לא פועלת מרצונה החופשי לטובת הפלסטינים, מחוות רבות נתפסות ככניעה ישראלית למאבק המזוין. לעומת זאת,
 - א. מחוות שיעשו **בתמורה לויתור פלסטיני** לאחר מו"מ או **כהיענות לדרישת הקהילה הבין-לאומית**, ייתפסו כחשודות פחות.
 - ב. **שמירה על הידברות רציפה עם גורמים רשמיים פלסטיניים**, אשר אינה תלויה בהתרחשויות הצבאיות, תסייע לתומכי האופציה המדינית "לקחת קרדיט" על המחוות הישראליות.
11. **התנהלות מול כתובת מדינית / אי התערבות בפוליטיקה הפלסטינית הפנימית** – מושא ההתייחסות של ישראל בצד הפלסטיני צריך להיות **הרשות הפלסטינית או אש"ף**, על פי ההקשר, ולא כוחות פוליטיים כאלה או אחרים בתוכם. זאת בשל הסיבות הבאות:
 - א. **הבחנה על בסיס פוליטי יוצרת את פרדוקס חיבוק הדוב** – בשל הדינמיקה שתוארה לעיל, פעולות ישראליות המוצגות כמחווה לגורם פוליטי מסוים, נתפסות כעדות לכך שאותו גורם מקובל על ישראל - ולכן אינו משרת את האינטרס הפלסטיני. במקביל, פגיעה ישראלית בגורם פוליטי המזוהה עם אתוס המאבק משרתת את תומכי המאבק המזוין במסגרת קרב המשגה.
 - ב. **הממסד קבוע; המערך הפוליטי משתנה** – המערכת הפוליטית הפלסטינית בנויה על עקרונות של ממסד דמוקרטי. לפיכך, מוסדות שלטון עוברים מיד ליד בעקבות הליכי בחירות והסדרים פוליטיים, כגון בחירתו של אבו-מאזן (1/05) וניצחון החמאס (1/06). לפיכך, עיצוב המדיניות הישראלית על בסיס אישיות או שייכות פוליטית, עשוי לפעול כחרב פיפיות.⁴
 12. **הבחנה בין דרג פוליטי לצבאי (ולא בין מפלגות)** – פעילות הטרור וההתנגדות נגד ישראל מבוצעת על-ידי אנשים המחויבים לאתוס המאבק, אך גם על ידי אנשים שמאמינים בעיקרון הפשרה. כדי להתמודד עם

⁴ לדוגמה, מטרת התיקון לחוק היסוד הפלסטיני שנערך בשנת 2003 בעקבות דרישת ישראל ולחץ בין-לאומי, הייתה לפגוע בסמכויותיו של ערפאת, היו"ר דאז, ולחזק את אבו מאזן, שמונה בעקבות התיקון למשרת ראש הממשלה. במבט לאחור יצר התיקון מצב גרוע מזה שבא לתקן - אבו-מאזן מצא את עצמו כיו"ר נטול סמכויות ביצוע, בעוד שהניה נהנה מסמכויות ביצוע מורחבות כראש ממשלה. מאחר שאבו-מאזן לא יאחז לנצח במשרת היו"ר, כל ניסיון לחזק את מעמדו החוקתי כעת, עלול להתגלות גם הוא כחרב פיפיות. להרחבה ר' מסמך התרעה בסיסית: [הבחירות הפלסטיניות – לקראת חוסר תפקוד מוסדי](#).

פרדוקס חיבוק הדוב, הפעילות הצבאית של ישראל צריכה להתמקד באלו שעוסקים במאבק המזוין, ולא בדרג הפוליטי.

13. **הסתמכות על עקרונות הלגיטימציה הבין-לאומית** – הלגיטימציה הבין-לאומית – החלטות או"ם, הסכמים קיימים וכד' – תופסת מקום מרכזי בנרטיב הלאומי הפלסטיני. עיגון פעולות ישראל בעקרונות הלגיטימציה הבין-לאומית עשוי למנוע את פרדוקס חיבוק הדוב.

לדוגמה, ישראל יכולה להציג את הפסקת העברת כספי המסים לפלסטינים כעונש לחברה הפלסטינית בשל ניצחון החמאס או כצעד שנובע מעמדתה של תנועת החמאס ביחס להסכמי אוסלו. לכשתכיר ממשלת הרשי"פ (להבדיל מתנועת החמאס) בהסכם הביניים תחודש העברת הכספים.

סוף.